

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.01\(186\).29](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.01(186).29)
УДК 796.378

Родіонов М. О.,
<https://orcid.org/0000-0002-3278-3359>
старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, Військова академія (м. Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-РОЗВІДНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено особливості організації освітнього процесу з фізичної підготовки курсантів-розвідників у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) в умовах воєнного стану, та яким чином сучасні умови навчання та служби курсантів-розвідників впливають на їх фізичну готовність. Встановлено, що освітній процес з фізичної підготовки курсантів-розвідників ВВНЗ в умовах воєнного стану має певні особливості що негативно впливають на рівень фізичної підготовленості майбутніх офіцерів. Результати проведеного дослідження свідчать про необхідність підвищення рівня фізичної підготовленості курсантів-розвідників упродовж навчання у ВВНЗ в умовах воєнного стану, що дозволить забезпечити їх фізичну готовність до виконання бойових та спеціальних завдань за призначенням у майбутній військово-професійній діяльності.

Ключові слова: фізична підготовка, курсанти-розвідники, воєнний стан.

Rodionov M. O. Features of physical training cadets-intelligencers in modern conditions. The article examines the peculiarities of the organization of the educational process for the physical training of intelligence cadets in a higher military educational institution under martial law, and how the modern conditions of training and service of intelligence cadets affect their physical readiness. Research methods: theoretical analysis and generalization of educational and methodological recommendations by research topic, documentary method, comparison method. It has been established that the educational process of physical training of intelligence cadets of the Military Academy under martial law has certain features that negatively affect the level of physical fitness of future officers. The results of the conducted research indicate the need to increase the level of physical fitness of intelligence cadets during their studies at the Military Academy under martial law conditions, which will ensure their physical readiness to perform combat and special tasks as assigned in future military and professional activities.

Keywords: physical training, intelligence cadets, martial law.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Військова збройна агресія російської федерації проти України вплинула на пришвидшення темпів розвитку озброєння, військової техніки, появу нових військово-облікових спеціальностей, створення видів та родів Збройних Сил України (ЗСУ). Збільшилася потреба в операторах безпілотних літальних апаратів (БПЛА); спеціалістах, що займаються обслуговуванням, зчитуванням та обробкою інформації, ремонтом БПЛА тощо; фахівцях радіоелектронної боротьби, радіоелектронної розвідки, космічної розвідки; операторах сучасного західного озброєння та військової техніки; фахівцях оперативного, тилового, медичного забезпечення та інших напрямків. Однак, планування та проведення військових операцій, наступальних і контр наступальних дій, військових маневрів відбувається із обов'язковим врахуванням інформації від підрозділів військової розвідки [1; 5].

На теперішній час у ЗСУ відбуваються історичні процеси, які відображають не лише докорінні зміни в озброєнні, бойовій техніці, формах і способах збройної боротьби у сучасній війні, а й в особливостях надмірного фізичного навантаження особового складу в процесі виконання бойових завдань в екстремальних умовах, іноді на межі людських можливостей [5;10]. Нерідко обстановка в районі виконання розвідувальних операцій може змінитись настільки, що будь-який підготовлений заздалегідь варіант виявиться недовірливим. Тому розвідник повинен бути готовим швидко оцінити обстановку, що склалася, прийняти рішення або внести необхідні корективи до заздалегідь наміченого плану дій.

Проте, у зв'язку із тим, що освітній процес з фізичної підготовки курсантів-розвідників відбувається з певними обмеженнями рухової активності, спостерігається негативне явище зниження рівня їх фізичної підготовленості зокрема, й фізичної готовності в цілому [6; 7]. Результатом такого явища може бути небезпека та загроза безповоротної втрати людського ресурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надважливою та невід'ємною складовою перемоги на полі бою завжди були своєчасні та ефективні дії фахівців військової розвідки [1]. Професійна підготовка курсантів-розвідників ВВНЗ – майбутніх офіцерів до військово-професійної та бойової діяльності на сьогоднішній день здійснюється в умовах дії в державі правового режиму воєнного стану, й має певні особливості та вимоги до підготовки військових фахівців. Серед інших чільне місце належить фізичній підготовці, яка є складовою бойової підготовки військовослужбовців. Крім того, фізична підготовка є складовою частиною загальної системи навчання та виховання майбутніх офіцерів, що спрямована на забезпечення їх фізичної готовності до військово-професійної та бойової діяльності за посадовим призначенням [2; 9].

Виконання спеціальних завдань у тилу ворога, штурмові та оборонні дії, організація засідок, диверсійно-підривні дії, оперативний та достовірний збір інформації тощо, далеко не повний спектр застосування професійних компетентностей розвідника [1; 5]. Переважна більшість завдань, які виконують спеціалісти військової розвідки, потребують спеціальних інтелектуальних здібностей, високорозвинутого логічного мислення й високого рівня фізичної підготовленості [5]. Тривалі піші переходи, подолання природних і штучних перешкод, ймовірні бойові сутички із супротивником,

перенесення вантажу тощо передбачають від майбутніх офіцерів-розвідників прояву високого рівня розвитку рухових якостей.

Вагомі наукові дослідження, що присвячені фізичній підготовці військовослужбовців ЗСУ були проведені рядом вчених, серед яких праці: С. В. Романчука, Ю. А. Бородіна, К. В. Пронтенка, О. М. Ольхового, В. В. Ягупова, О. В. Петрачкова та інших. Серед фахівців, що вивчали питання вдосконалення фізичної підготовленості курсантів ВВНЗ ґрунтовними є роботи І. С. Овчарука, С. І. Глазунова, С. М. Жембровського, В. В. Пронтенка, С. О. Юр'єва, С. С. Федака, І. В. Пилипчака, О. М. Кісілюка та інших вчених. Процес фізичного вдосконалення курсантів-розвідників досліджували: В. П. Ягодзінський, О. В. Ролюк, М. В. Кузнецов, О. Д. Гусак, В. А. Ожаревський, А. В. Луньков.

Вважаємо, що дослідження особливостей освітнього процесу з фізичної підготовки курсантів-розвідників та пов'язані з ним питання розвитку рухових якостей майбутніх офіцерів в умовах воєнного стану на сьогоднішній день є вивченими не повною мірою, а тому наше дослідження є доцільним та своєчасним.

Мета роботи: дослідити особливості освітнього процесу з фізичної підготовки курсантів-розвідників у ВВНЗ в умовах воєнного стану та з'ясувати яким чином сучасні умови навчання та служби курсантів-розвідників впливають на їх фізичну готовність.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення навчально-методичної літератури, інтернет ресурсів, документальний метод, метод порівняння.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових працях [2; 4; 8] знаходимо, що фізична підготовка у ВВНЗ повинна сприяти: розвитку основних рухових якостей курсантів; перенесенню значних фізичних навантажень, нервово-психічних напружень в екстремально-бойових ситуаціях; формуванню фізичної готовності до оволодіння озброєнням і сучасною бойовою технікою та ефективного їх застосування; зміцненню здоров'я; вирішенню завдань навчання, виховання морально-вольових і психічних якостей у курсантів і згуртування військових колективів; формуванню ціннісно-мотиваційного ставлення до фізичного виховання та спорту, здорового способу життя, потреби у систематичних тренуваннях та рухових активностях; накопиченню досвіду у застосуванні здобутих цінностей впродовж життя в особистій, навчальній, повсякденній службовій діяльності, побуті; підвищенню значущості занять фізичною підготовкою та військово-прикладними видами спорту у повсякденній та військово-професійній діяльності.

Однак, вивчення й узагальнення літературних джерел, особистий досвід викладацької роботи є підставою для підтвердження, що нині, освітній процес курсантів-розвідників в умовах воєнного стану відбувається більшою мірою у польових умовах, в контексті розосередження особового складу ВВНЗ й має ряд особливостей і проблемних питань, в тому числі з фізичною підготовкою курсантів-розвідників.

Так, регулярні повітряні тривоги, висока ймовірність ракетної небезпеки змушують керівний склад ВВНЗ й викладачів кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту організовувати й проводити заняття з курсантами у бомбосховищах, підвальних приміщеннях, у місцях непристосованих до здійснення значних рухових активностей. Проведення занять на свіжому повітрі часто носять розірваний характер: курсанти і викладачі вимушені переміщуватися у безпечні місця (сховища, бліндажі, окопи тощо) коли звучить сигнал «Повітряна тривога!». Ситуація загострюється в осінньо-зимовий період, при мінусовій температурі навколишнього середовища, дощову погоду, ожеледицю. Окрім того, у приміщеннях для проведення занять з фізичної підготовки у польових умовах, під час перебування підрозділів на тимчасовому місці дислокації, у більшості випадків, не передбачено значного вільного простору, що негативно відображується на якості освітнього процесу з фізичної підготовки курсантів-розвідників.

Аналіз літературних джерел дає нам право констатувати факт безсистемності або відсутності можливостей в організації та проведенні таких обов'язкових форм фізичної підготовки з курсантами-розвідниками в умовах воєнного стану, як ранкова фізична зарядка та спортивно-масова робота. В керівних документах [2] знаходимо, що ранкова фізична зарядка проводиться з метою систематичного фізичного тренування курсантів й має сприяти швидкому приведенню організму після сну в бадьорий стан, є обов'язковим елементом розпорядку дня. Спортивно-масова робота спрямована на підвищення рівня фізичної підготовленості та спортивної майстерності курсантів, залучення їх до регулярних занять спортом, зокрема військово-прикладним та масовим, організацію змістовного дозвілля [2; 11]. Проте, в умовах воєнного стану, має місце прогалина у проведенні цих основних форм фізичної підготовки курсантів-розвідників, що у свою чергу суттєво знижує рівень їх фізичної підготовленості.

Значні труднощі у забезпеченні фізичної готовності курсантів-розвідників в умовах воєнного стану викликані тим, що курсанти, особливо перших курсів, мають різний рівень фізичної підготовленості. Це пояснюється тим, що, по-перше, вхідний рівень розвитку рухових якостей у абітурієнтів на вступ до ВВНЗ має значні розбіжності у результатах вправ, що підлягають перевірці. По-друге, за результатами вхідного медичного обстеження абітурієнтів, яке є обов'язковим під час вступу у військовий навчальний заклад, можемо констатувати, що не всі курсанти мають високий рівень соматичного здоров'я. По-третє, неповноцінність проведення форм фізичної підготовки негативно впливає на розвиток рухових якостей курсантів-розвідників у процесі фізичної підготовки в умовах воєнного стану. Відповідно ускладняється завдання для викладачів та інструкторів з фізичної підготовки щодо підбору ефективного комплексу методів, способів та засобів організації та проведення навчальних занять.

Особливістю організації фізичної підготовки курсантів-розвідників в польових умовах, є недостатня кількість навчально-матеріальної бази з фізичної підготовки (спортивного обладнання й інвентаря) для якісної організації навчально-тренувального процесу як під час навчальних занять, так і під час самостійної підготовки, індивідуальних чи додаткових занять [3]. Відсутність спортивних залів, бігових доріжок, ігрових майданчиків, тренажерних залів та спортивних куточків, недостатня кількість спортивного обладнання (гімнастичних перекладин, брусів, штанг, гир, гантелей, боксерських мішків, медболів тощо) змушують керівників занять застосовувати на заняттях саморобні, імпровізовані засоби фізичної підготовки. Однак, як показує практика, це носить лише «підтримуючий» ефект та не сприяє суттєвому підвищенню рівня

фізичної підготовленості курсантів-розвідників.

У зв'язку із збільшенням чисельності ЗСУ, кількісно збільшилися набори курсантів на навчання у ВВНЗ, в тому числі й курсантів-розвідників, що значно ускладнило процес організації та проведення фізичної підготовки у віддалених від основного місця навчання та служби локаціях. Водночас, суттєво обмежився вибір і застосування під час освітнього процесу з фізичного виховання методів розвитку і вдосконалення військовослужбовців та, відповідно, й способів організації фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту з курсантами-розвідниками в умовах воєнного стану.

Поряд із перерахованими вище особливостями й проблемними питаннями організації та проведення фізичного виховання із курсантами-розвідниками в умовах воєнного стану, згідно чинних керівних документів [2] є істотно збільшені вимоги до оцінювання рівня фізичної підготовленості курсантів, власне сили, силової витривалості та швидкісних якостей, у порівнянні із нормативними документами, що були дійсними до 2022 року. Так, відповідно до теперішніх вимог, результати у комплексно-силовій вправі за 2 хв у курсантів-розвідників першого курсу на оцінку «відмінно» становлять 80 разів. У попередніх керівних документах – 60 разів за 2 хв. Різниця складає 25% у бік посилення вимог до силової витривалості. Подібна ситуація із вправами підйом силою на перекладині та підйом переворотом на перекладині, де різниця складає 10-15%. Також зросли вимоги й до розвитку швидкісних якостей курсантів-розвідників, проте різниця становить 5-7%. Проведений аналіз нормативної бази показав про підвищення вимог до розвитку рухових якостей курсантів-розвідників. Поряд з тим, рівень фізичної підготовленості курсантів-розвідників в умовах воєнного стану потребує покращання.

До особливостей освітнього процесу курсантів-розвідників із упевненістю можна віднести практичні тактичні, тактико-спеціальні заняття на бойовій техніці та імітаційних засобах, де необхідне застосування рухових навичок, що передбачають різні фізичні та психологічні навантаження. До останніх відносяться: імітаційні стрибки з парашутом; захоплення та «зачистка» будівлі, опорного пункту, підвалу тощо; захоплення у полон та конвоювання умовного супротивника; організація засідки у нічну пору доби, в умовах поганої видимості, через пересічену й заболочену місцевість тощо. Із вище викладеного стає зрозумілим, що для успішного опанування навчальної програми курсантам-розвідникам вкрай необхідно мати високий рівень фізичної підготовленості.

Широкомасштабне вторгнення російських загарбників на територію нашої держави, що триває майже 3 роки, суттєво вплинуло на систему бойової підготовки військовослужбовців Збройних Сил України. Значні зміни також відбулися в освітніх програмах курсантів ВВНЗ, в тому числі й курсантів-розвідників: збільшення практичної складової, поява нових навчальних дисциплін на кафедрі фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, окрім «Фізичного виховання та спеціальної фізичної підготовки», «Бойова система виживання воїна» (БСВВ) та «Бойова армійська система» (БАРС), збільшення часу на навчальні дисципліни, що викладаються в польових умовах («Розвідувальна підготовка», «Тактична підготовка», «Вогнева підготовка», «Війська топографія», «Інженерна підготовка» та інші) та інше. Перераховані зміни у освітньому процесі беззаперечно передбачають значні фізичні й психологічні навантаження у курсантів-розвідників, серед яких: здійснення багатокілометрових маршів та марш-кидків; прискорене пересування у повному спорядженні у складі групи; облаштування у короткий термін окопів, траншей, бліндажів; надання домедичної допомоги та транспортування поранених; подолання природних і штучних перешкод, виконання прийомів рукопашного бою тощо. Як бачимо, фізична підготовка є стрижнем у системі бойової підготовки курсантів-розвідників. Від курсантів-розвідників вимагається високий рівень розвитку рухових якостей, сформованості військово-прикладних рухових навичок, функціональної готовності до виконання спеціальних та навчально-бойових завдань у процесі навчання у ВВНЗ в умовах воєнного стану.

Таким чином, процес фізичної підготовки курсантів-розвідників у сучасних умовах має бути спрямованим на всебічний розвиток організму, формування високого рівня загальної та спеціальної фізичної підготовленості, здатності працювати в команді (групі) й витримувати значні фізичні й психологічні навантаження в умовах, максимально наближених до бойових, що в підсумку забезпечить фізичну готовність майбутніх офіцерів до бойової діяльності.

Висновки. Освітній процес з фізичної підготовки курсантів-розвідників ВВНЗ в умовах воєнного стану має певні особливості що негативно впливають на рівень фізичної підготовленості майбутніх офіцерів, що у свою чергу, має негативний вплив на формування фізичної готовності курсантів до майбутньої бойової діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні розвитку рухових якостей курсантів засобами високої інтенсивності інтервальних тренувань у процесі навчання в умовах воєнного стану.

Література

1. Військова розвідка : навчальний посібник / упорядники : Д. В. Зайцев, А. П. Наконечний, С. О. Пахарев, І. О. Луценко ; за ред. В. Б. Добровольського. К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2016. 335 с.
2. Наказ Міністра оборони України від 05 серпня 2021 року № 225 «Про затвердження Інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України». Київ : Міністерство оборони України, 2021. 340 с. https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/225_nm.pdf
3. Підпригора М. В., Пронтенко В. В., Малець Р. В., Расьє Л. Г., Трофимчук В. А., Андріяш В. В. Особливості організації освітнього процесу з фізичного виховання та військово-професійної діяльності курсантів-жінок у вищих військових навчальних закладах в умовах воєнного стану. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2024. Вип. 2 (174) 24. С. 139–145. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).31](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).31)
4. Пронтенко В. В., Підпригора М. В., Дятел А. В. Організація фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах під час дії воєнного стану в Україні. *Інноваційні технології організації фізичної підготовки з врахуванням досвіду підготовки військовослужбовців ЗСУ та сучасних військових конфліктів* : Збірник тез доповідей науково-практичної конференції (Львів, 23 лютого 2024 р.). Львів: НАСВ, 2024. С. 90-92.

5. Ожаревський В. А., Панасюк В. В., Польцев І. В., Синиця В. Г. Розвідка в батальоні : навч.-метод. посіб. Львів : АСВ, 2014. 112 с.
6. Романчук С. В. Теоретико-методологічні засади фізичної підготовки курсантів військових навчальних закладів Сухопутних військ Збройних Сил України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. вих. і с. : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». Львів, 2013. 39 с.
7. Старчук О. О. Методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. «Теорія і методика навчання (загальновійськові та військово-спеціальні дисципліни)». Хмельницький, 2011. 22 с.
8. Фізичне виховання військовослужбовців : навч. посіб. / М. Ф. Пічугін та ін.; за ред. Г. П. Грибана. Житомир, 2011. 820 с.
9. Фізична підготовка у військах. Практичні рекомендації / В. М. Барков, С. І. Глазунов, С. М. Жембровський та інші; за заг. ред. О. В. Петрачкова. 2-ге видання. К. : НУОУ, 2017. 272 с.
10. Формування психофізичної готовності курсантів засобами спеціальної фізичної підготовки : навч.-метод. посібник / [А. О. Хабчук, І. А. Щербина, А. В. Дятел та ін.]. Житомир : ЖВІ, 2020. 100 с.
11. Ягупов В., Коновалов Д. Сутність і зміст фізичної готовності майбутніх офіцерів сухопутних військ до професійної діяльності. Військова освіта. Київ, 2022. № 45. С. 283–293.

Reference

1. Zaitsev D. V., Nakonechnyi A. P., Pakhariev S. O. (2016) *Viiskova rozvidka [Military intelligence]* : navchalnyi posibnyk. K., 335 p.
2. Ministerstvo obrony Ukrainy (2021) *Nakaz Ministra obrony Ukrainy vid 05 serpnia 2021 roku № 225 «Pro zatverdzhennia Instruksii z fizychnoi pidhotovky v systemi Ministerstva obrony Ukrainy»*. K., 340 p. https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/225_nm.pdf
3. Pidopryhora M. V., Prontenko V. V., Malets R. V., Raiets L. H., Trofymchuk V. A., Andriash V. V. (2024). *Osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu z fizychnoho vykhovannia ta viiskovo-profesiinoi diialnosti kursantiv-zhinok u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of the organization of the educational process of physical education and military professional activity of female cadets in higher military educational institutions under martial law]*. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova*. K., №15., P. 139–145. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).31](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).31)
4. Prontenko V. V., Pidopryhora M. V., Diatel A. V. (2024). *Orhanizatsiia fizychnoi pidhotovky u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh pid chas dii voiennoho stanu v Ukraini [Organization of physical training in higher military educational institutions during martial law in Ukraine]*. *Innovatsiini tekhnologii orhanizatsii fizychnoi pidhotovky z vrakhuvanniam dosvidu pidhotovky viiskovosluzhbovtziv ZSU ta suchasnykh viiskovykh konfliktiv*. L., P. 90–92.
5. Ozharevskiy V. A., Panasiuk V. V., Poltsev I. V., Synytsia V. H. (2014) *Rozvidka v bataloni [Intelligence in the battalion]*. L., 112 p.
6. Romanchuk S. V. (2013) *Teoretyko-metodolohichni zasady fizychnoi pidhotovky kursantiv viiskovykh navchalnykh zakladiv Sukhoputnykh viisk Zbroinykh Syl Ukrainy [Theoretical and methodological principles of physical training of cadets of military educational institutions of the Ground Forces of the Armed Forces of Ukraine]*: avtoref. dys...doktora nauk z fiz. vykh. i s. : 24.00.02. L., 39 p.
7. Starchuk O. O. (2011) *Metodyka formuvannia fizychnoi hotovnosti maibutnykh ofitseriv do viiskovo-profesiinoi diialnosti [The method of forming the physical readiness of future officers for military professional activity]* : avtoref. dys....kand. ped. nauk. 13.00.02. Khm., 22 p.
8. Pichuhin, M.F. ta in. (2011) *Fizyчне vykhovannia viiskovosluzhbovtziv [Physical education of military personnel]*. Zt., 820 p.
9. Barkov V. M., Hlazunov S. I., Zhembrovskiy S. M. (2017) *Fizychna pidhotovka u viiskakh [Physical training in the army]*. K. : NUOU, 272 p.
10. A. O. Khabchuk, I. A. Shcherbyna, A. V. Diatel ta in. (2020) *Formuvannia psykhofizychnoi hotovnosti kursantiv zasobamy spetsialnoi fizychnoi pidhotovky [Formation of psychophysical readiness of cadets by means of special physical training]*. Zt., 100 p.
11. Yahupov, V., Konovalov, D. (2022) *Sutnist i zmist fizychnoi hotovnosti maibutnykh ofitseriv sukhoputnykh viisk do profesiinoi diialnosti [The essence and content of the physical readiness of future army officers for professional activities]*. *Viiskova osvita*. K., № 45. P. 283–293.